

Kvarteret Lejonet 5 i Växjö

Arkeologisk schaktningsövervakning 2022

L1953:1681, Kvarteret Lejonet 5, Växjö, Kronobergs län, Småland

Ivonne Dutra Leivas

Arkeologisk rapport 2023:31

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Kvarteret Lejonet 5 i Växjö

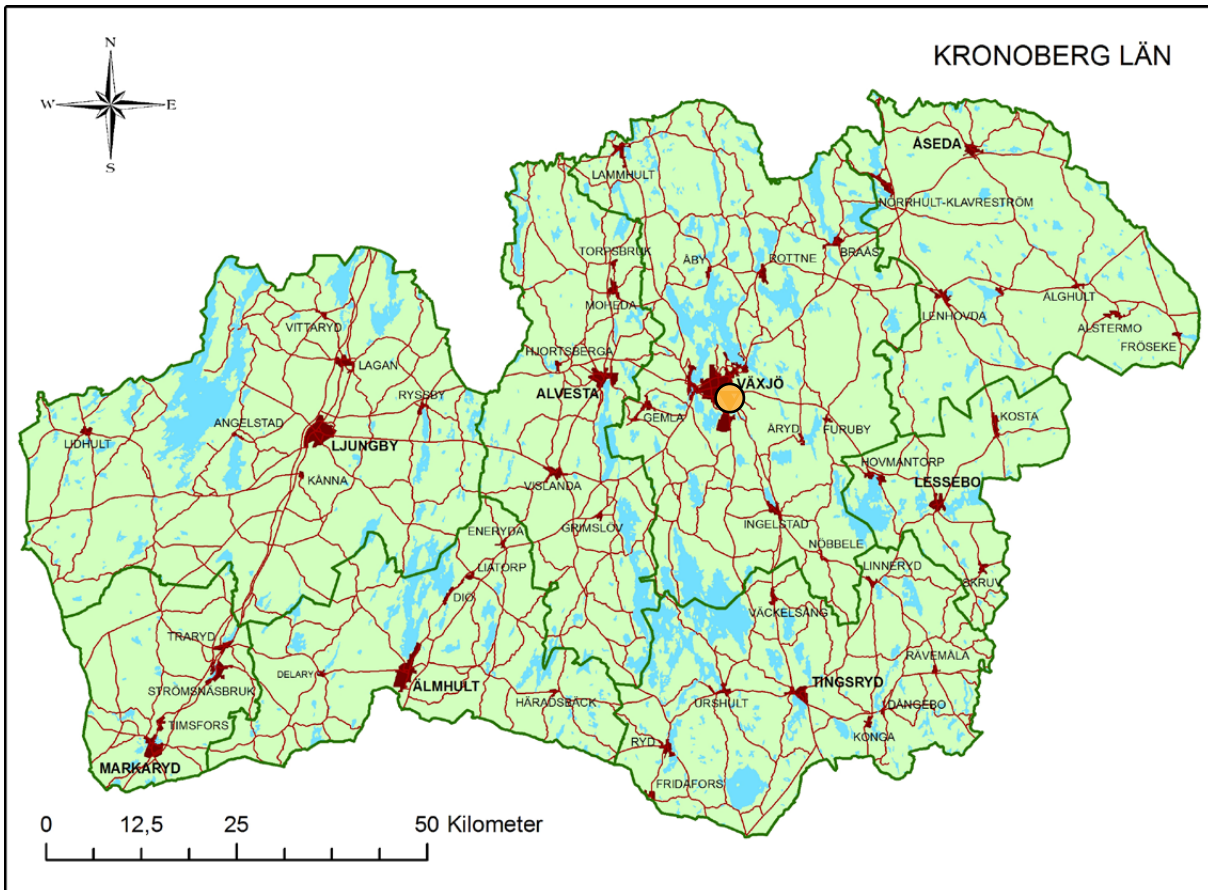
Arkeologisk schaktningsövervakning 2022

L1953:1681, Kvarteret Lejonet 5, Växjö, Kronobergs län, Småland

Författare	Ivonne Dutra Leivas
Copyright	Kalmar läns museum 2023
Redaktion	Anna-Karin Karlsson, Stefan Siverud
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Syfte och frågeställningar	12
Metod och genomförande	13
Resultat	14
Tolkning	16
Åtgärdsförslag och utvärdering	17
Referenser	18
Tekniska och administrativa uppgifter	20
Bilagor	21

Figur 1. Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Kronoberg tilldelade genom direktval Museiarkeologi sydost, Kalmar läns museum, i uppdrag en förundersökning i form av schaktningsövervakning av L1953:1681 (stads-lager) inom fastigheten Lejonet 5 i Växjö, Kronobergs län (Lst dnr:431–2836–2022). Arbetet genomfördes på uppdrag från Länsförsäkringar i Kronoberg.

Inför uppförandet av den moderna bebyggelsen i Kv Lejonet 5 gjordes det på platsen arkeologiska undersökningar i slutet av 1970-talet. Detta var de första stadsarkeologiska undersökningar som gjordes i Växjö, men undersökningarna kom inte att bli fullständigt rapporterade. Ända in på 2000-talet hade förhållningsvis få arkeologiska undersökningar genomförts i Växjö stad, varför resultaten från undersökningarna från 1970-talet, ända fram tills nyligen, varit av största betydelse för det arkeologiska kunskapsläget i Växjö. Planritningarna från 1970-talets undersökningar visar att inte hela kvarteret blev totalundersökt, varför det finns anledning att anta det kan finnas ytor med bevarade stadslager kvar inom kvarteret.

I samband med aktuell undersökning gjordes ett försök till rektifiering av gamla planritningar över de äldre schakten. Rektifieringen visade sig vara något osäker med anledning av att de gamla planritningarna saknade säkra referenspunkter. Man kunde ändå konstatera att det borde finnas bevarade kulturlager inom kvarteret.

Ursprungligen syftade schaktningsövervakningen till att övervaka grävning av 10 stycken 2 x 2 m stora ytor för pelare inom en inomhusyta i fastigheten. Byggplanerna ändrades och undersökningen kom att begränsas till endast ett schakt ca 6,5 x 5,5 m stort för ett kranfundament på en gårdsyta strax söder om befintlig byggnad. Aktuell undersökning kom endast att beröra en mindre yta med ett svårdefinierat omrört lager av äldre karaktär. Lagret var skuret i norr och i öster och hade en ca 5,5 x 4 m stor utbredning inom schaktets avgränsning, men tycktes fortsätta utanför schaktkanten i båden väster och söder. Därutöver hade lagret skadats av moderna nedgrävningar bland annat i samband med ledningsdragningar. Utifrån aktuella undersökningsresultat kunde man därför inte dra några ytterligare slutsatser än att det rör sig om ett omrört lager.

Inledning

Länsstyrelsen i Kronoberg tilldelade genom direktval Museiarkeologi sydost, Kalmar läns museum, i uppdrag en förundersökning i form av schaktningsövervakning av L1953:1681 (stadslager) inom fastigheten Lejonet 5, i Växjö, Kronobergs län (Lst dnr:431–2836–2022). Arbetet genomfördes på uppdrag från Länsförsäkringar i Kronoberg.

Ursprungligen syftade schaktningsövervakningen till att övervaka grävning av 10 stycken 2 x 2 m stora ytor för pelare inom en inomhusyta byggd på platta. Byggplanerna ändrades och undersökningen kom att begränsas till endast ett schakt, ca 6,5 x 5,5 m stort, för ett kranfundament.

Inför uppförandet av den moderna bebyggelsen i Kv Lejonet gjordes det på platsen arkeologiska undersökningar i slutet av 1970-talet (Hansson 1997:69; Åhman 1997; Schultze 2005). Undersökningarna kom dock inte att bli fullständigt rapporterade. Med anledning av att undersökningarna inte utgjorde en totalundersökning av kvarteret är det svårt att utifrån planer och beskrivningar närmare bedöma vilka ytor som blev undersökta. Det fanns därför god anledning att anta att det inom Kv Lejonet 5 fortfarande kunde finnas bevarade stadslager.

Figur 2. Översiktsbild över undersökningsområde innan undersökning. Från söder. Foto Kalmar läns museum.

Topografi och fornlämningsmiljö

Enligt de skriftliga källorna framträder Växjö som stad redan 1342 när staden fick sina stadsprivilegier (Larsson 1991:38ff). Så som många andra städer har Växjö härjats av omfattande stadsbränder som i sin tur gett upphov till förändringar av stadsbilden, från medeltiden till stadens nuvarande utformning. Stadens förändringar kan man följa i kartmaterialet och är särskilt tydligt i den äldsta kända kartan över Växjö som gjordes efter stadsbranden 1658 (fig. 3). Kartan visar dels den äldre stadens vägar och kvarter, dels det nya rutnätssystem enligt vilket staden skulle återuppbyggas (Åhman 1983:11). Här kan man notera att torget under medeltid till viss del låg inom nuvarande Kv Lejonet 5. Efter stadsbranden och statsregleringen 1658 flyttades torget något västerut och Kv Lejonet fick i princip sin nuvarande utformning. Endast bredningen av omkringliggande gator har under tidens lopp inskränkt något på tomten. Framför allt gatan i öster genomgick förändringar. I öster rann Guldsmedsbäcken som under 1800-talet lades under kulvert och området omvandlades till esplanad som sedermera fick sitt nuvarande namn Linnégatan. Kvarteret benämndes ända fram till 1838 för Sjökvarteret men bytte då till Kvarteret Lejonet.

Kvarteret Lejonet 5 är beläget i stadens östra delar och avgränsas i väster av Kronobergsgatan, i öster Linnégatan, i norr av Storgatan och i söder av Kv Lejonet 4. Topografiskt ligger området på den södra änden av ett långsträckt höjdparti med fortsättning norrut mot Hov och Solberget. Tidigare fanns det lägre partier med vattendrag på ömse sidor om denna höjdsträckning. På den östra sidan, i den nuvarande Linnégatan, rann som nämnts Guldsmedsbäcken och på den

västra sidan rann Snickarbäcken. Marken i kvarteret sluttar kraftigt från den högre belägna ytan i anslutning till Stortorget i väster och den lägre ytan i öster mot Linnégatan, där tidigare Guldsmedsbäcken runnit.

Ända in på 2000-talet hade förhållningsvis få arkeologiska undersökningar genomförts i Växjö stad. En av de tidiga undersökningarna som genomfördes i Växjös stadslager genomfördes dock inom kvarteret Lejonet 5 i slutet av 1970-talet, varför dessa resultat har ända fram tills nyligen varit av största betydelse för det arkeologiska kunskapsläget i Växjö. Under de senaste decennierna har emellertid allt fler arkeologiska undersökningar genomförts i Växjös mer centrala delar som bidragit till nya kunskaper kring Växjös kulturhistoriska utveckling. Till dessa kan schaktningsövervakningar i samband med ledningsdragningar utmed Kronobergsgatan, Linnégatan och Sandgårdsgatan nämnas men även slutundersökningen av området för Domkyrkocentret norr om Karolinerhuset (Balić et al. 2015; Dutra Leivas & Åstrand 2013; 2014; Emilsson; Ring & Åstrand 2017; Emilsson & Åstrand 2015; Hansson 2012; Åstrand 2016; 2017; 2020).

I Kv Lejonet 5 genomfördes en mindre förundersökning 1977 i samband med ombyggnation i kvarteret. År 1978 genomfördes en slutundersökning inom samma område av några mindre utvalda ytor. Delar av resultaten från 1970-talets arkeologiska undersökningar finns publicerade i artiklar och sammanställande rapporter (Hansson 1997:69; Åhman 1997; Schultze 2005) men undersökningen i sin helhet blev aldrig ordentligt rapporterad. Därför är det oklart exakt

Figur 3. Växjö stadsregleringskarta från 1658 med schaktet utplacerat (Lantmäteristyrelsens arkiv: Växjö 1658).

vart inom kvarteret Lejonet 5 tidigare undersökningsytorna har legat. Det finns planritningar över undersökningsområdet med undersökningsytorna utmarkerade men planritningarna saknar tydliga referenspunkter (Smålands museum topografiska arkiv).

Vid de äldre arkeologiska undersökningarna framkom medeltida fynd i form av bland annat en dubbelkam av ben, en skärva äldre rödgods samt en skärva proto-stengods. Fynden visar på dateringar som går tillbaka till 1300-talet. Om den medeltida närvaron tycks ha varit mest representerad genom spridda fynd tycks närvaron under tidigmodern tid vara desto tydligare. Vid undersökningarna påträffades bebyggelse lämningar i form av en smedja från början av 1600-talet samt en 1700-tals källare med rester efter tunnvalv. En stor del av keramikmaterialet som framkom vid undersökningarna i Kv Lejonet 5 utgjordes av

yngre rödgods som i huvudsak också kunde härledas till 1600–1700-talet (Hansson 1997:68ff.).

År 1984 genomfördes arkeologiska undersökningar i Kv Lejonet 4, strax söder om Kv Lejonet 5. Området var till stora delar omrört av senare tiders aktiviteter på platsen och inom undersökta ytor gjordes inga medeltida fynd. Däremot påträffades tidigmoderna lämningar bestående av brunnar, fragmentariska stenläggningar och fragmentariska lämningar efter byggnader. Vid denna undersökning kunde två brandlager efter stadsbranderna konstateras. Det ena härledes till 1658 års stadsbrand och det andra till 1843 års stadsbrand. Bland fynden märks särskilt keramik av yngre rödgods, ett par mynt från 1700-talet samt blandade metallföremål, bland annat en enklare matris för pressblecksarbete. Andra föremålsgrupper utgjordes av djurben, slagg och brynen. (Åhman 1997).

Figur 4. Utsnitt från tätortskarta över Växjö med Kv Lejonet 4–5 markerad samt markerade arkeologiska grävda i Kv Lejonet 5.

Syfte och frågeställningar

Ursprungligen syftade schaktningsövervakningen till att övervaka grävning av 10 stycken 2 x 2 m stora ytor för pelare inom en inomhusyta i en fastighet byggd på platta inom området för Växjös stadslager, L1953:1681. Uppdragsgivaren Länsförsäkringar i Kronoberg ändrade byggplanerna och undersökningen kom att istället att begränsas till endast schaktningsövervakning av ett 6,5 x 5,5 m stort schakt inför uppförandet av ett kranfundament strax söder om befintlig fastighet.

Den arkeologiska undersökningen utgick från frågeställningen om det på Kv Lejonet 5 kan finnas bevarade stadslager.

Utöver schaktningsövervakningen syftade undersökningen även till att undersöka vilka ytor som blev föremål på 1970-talet för arkeologiska undersökningar samt vilka ytor som möjligen har potential till bevarade stadslager.

Metod och genomförande

Schaktningsövervakningen genomfördes under en dag den 16 november 2022.

Med anledning undersökningsresultaten från de äldre undersökningarna ännu inte är avrapporterade råder det viss osäkerhet vilka ytor inom kvarteret som blev undersökta. För att få klarhet i vilka ytor som har undersökts gjordes i samband med schaktningsövervakningen en översyn utifrån gamla planritningar, för att utröna vilka ytor som tidigare undersökts och vilka ytor som möjligen kan ha bevarade stadslager. Ett försök till rektifiering av gamla planritningar gjordes i ArcGis Pro. Det kvarstår emellertid vissa osäkerheter kring de gamla schaktens placering. Detta med anledning av att det i de gamla planritningarna saknas säkra referenspunkter.

Med anledning inte hela området för fastigheten blev undersökt på 1970-talet finns det anledning att misstänka det kan finnas bevarade lager under.

Ursprungligen syftade schaktningsövervakningen till att övervaka grävning av 10 stycken 2 x 2 m stora ytor för pelare inom en inomhusyta i fastigheten. Byggplanerna ändrades och undersökningen kom i stället att endast omfatta ett schakt, ca 12 x 10 m stort, grävd med maskin för ett kranfundament. Schaktet lades i hörnet av innegården och schaktet angränsade till huskroppen i både norr och i öster

Det mörka lagret som skars av nedgrävningen var omrörd och innehöll ett blandat material. Då det vid undersökning kunde konstateras att det endast rörde sig om ett omrört lager gjordes inga

Figur 5. Schaktning med maskin. Från söder. Foto: Kalmar läns museum

ytterligare analyser. Schaktet grävdes med grävmaskin ned till 1,5 m. Lager och schakt mättes emellertid in med hjälp av GPS samt fotodokumenterades. Inga fynd tillvaratogs.

Resultat

För att få större klarhet till vilka ytor inom kvarteret som tidigare hade undersökts gjordes ett försök att rektifiera schaktplanen från de tidigare undersökningarna (se fig. 4). Schaktplanen saknar emellertid tydliga referenspunkter vilket gav en osäker placering av de äldre schakten i förhållandet till aktuell schakt. Rektifieringen ger ändå

en antydning om de tidigare undersökningarnas omfattning inom kvarteret och eventuell relation till aktuell schakt.

Utifrån rektifieringen kan man notera att det inom aktuell undersökningsområdets västra del kan ha berörts av tidigare arkeologiska undersökningar.

Figur 6. Schaktöversikt. Toppen av omrört lager i schaktet. Från sydväst.
Foto: Kalmar läns museum

Inom detta, som hade sin huvudsakliga utbredning väster om aktuell undersökningsschakt, identifierades på 1970-talet en källargrund som har daterats till 1850-talet.

Vid schaktning, på ca 0,25 m djup, framkom ett mörkt, omrört lager. Lagret innehöll inslag av tegel, stenar (<0,4 m stora) kolfragment och kalkbruk. I lagret påträffades även en skärva stengods, 1800-tals flintgods samt porslin. Inga fynd togs tillvara. Lagret som var ca 5,5 x 4 m stor täckte ca 60% av schaktets yta och förekom företrädesvis i mitten av schaktet och fortsatte utanför schaktkanten i väster och i söder. I vissa delar av schaktet uppträdde lagret nästan ända ned i botten. Schaktet grävdes ned till 1,5 m djup. Undergrunden utgjordes av

grusig rödbrun sand. Lagret hade skurits i norr och i öster av en nedgrävning inför uppförandet av byggnaden men hade även skurits av ledningar, dels i schaktets sydvästra del av en ledning i östvästlig riktning, dels i schaktets östra delar av en ledning i nordsydlig riktning. Båda dessa utgjordes av äldre höganäsrör. Längs med södra schaktkanten hade lagret även skurits av ett yngre plaströr. I lagrets nordöstra delar liksom i schaktets östra delar uppträdde även två nedgrävningar, mellan 0,6–1 m i diameter, med recenta material. Lagret, förutom att den utgjordes av ett svårt definierat och omrört, var det alltså sönderskuren av moderna ingrepp. Bedömningen av lagrets sammansättning och kondition gav därför inga skäl till ytterligare undersökning eller analyser.

Figur 7. Schaktbotten. Från sydväst. Foto: Kalmar läns museum.

Tolkning

Rektifiering av äldre planritningar från den arkeologiska undersökningar i Kv Lejonet visar att det kan finnas goda förutsättningar för bevarade lager inom kvarteret. Rektifieringen visade även att väster om aktuell schakt och i aktuell schakts västligaste del hade det under 1970-talet undersökningar identifierats en källargrund från

1850-talet. Aktuell undersökning kom emellertid att endast beröra en mindre yta med ett omrört lager av äldre karaktär. Fynd sammansättningen i lagret skulle möjligen kunna härledas till källargrundens användningstid men lagret var omrört så det var inte möjligt att kunna dra ytterligare slutsatser.

Åtgärdsförslag och utvärdering

Med anledning att det var oklart om det fanns bevarade lager inom Kv Lejonet 5 eller ej, var det nödvändigt att inför aktuell undersökning att undersöka om aktuellt undersökningsområde skulle komma att beröra tidigare undersökta ytor. En rektifiering av gamla ritningar från de äldre undersökningarna gjordes i ArcGis Pro. Med anledning de gamla ritningarna saknade säkra referenspunkter föreligger viss osäkerhet av de gamla schaktens exakta placering.

Vid aktuell undersökning påträffades ett omrört lager med material som skulle kunna härledas till 1800-tal. Eftersom lagret var omrörd, skadad och

svårdefinierad, gjordes inga ytterligare åtgärder. Undersökningens syfte att bevaka och dokumentera eventuella lager uppfylldes.

Med anledning av att delar av fastigheten i Kv Lejonet 5 är byggt på platta och att det är oklart exakt vilka ytor som tidigare har blivit undersökta föreslår Museiarkeologi sydost att Kv Lejonet 5 med omnejd fortsättningsvis arkeologiskt övervakas vid framtida ingrepp. Det vore även önskvärdt, för kunskapsuppbyggnaden kring Växjös äldsta skeden, med en ordentlig avrapportering av de arkeologiska resultaten från 1970-talets undersökningar.

Referenser

- Balić, I.; Billström, L.; Romedahl, H.; Alering, Å.; Brorsson, T.; Heimdahl, J.; Magnell, O.; Ring, C. & Dutra Leivas, I. 2015. *Växjö 10:14 och Domkyrkan 1. Kronobergs län, Småland, Växjö kommun, Växjö socken. Arkeologisk undersökning 2013*. Rapport 2015:34. Statens historiska museer arkeologiska uppdragsverksamhet
- Dutra Leivas I. & Åstrand, J. 2013. *Stortorget i Växjö. Arkeologisk förundersökning inför ny utformning av torget 2013. RAÄ 170, Växjö socken, Växjö kommun, Kronobergs län*. Rapport 2013:15. Smålandsmuseum
- Dutra Leivas, I. & Åstrand, J. 2014. *Fjärrkyla i Norrgatan, Växjö 2012. Arkeologisk förundersökning i samband med grävning för fjärrkyla m fl ledningsdragningar i Norrgatan och angränsande gator 2012. Arkeologisk förundersökning vid reparation av el-teledragning inom Stortorget östra del 2012. RAÄ 170, Växjö socken och stad*. Arkeologisk rapport 2014:10. Kalmar läns museum
- Emilsson, E. Ring, C & Åstrand, J. 2017. *Arkeologi i Kronobergsgatan. Arkeologisk förundersökning 2015. Kronobergsgatan, Växjö 10:44*. Arkeologisk rapport 2017:13. Kalmar läns museum
- Emilsson, A. & Åstrand, J. 2015. *Stortorget Växjö. Arkeologisk förundersökning 2014. RAÄ 170, Växjö socken och kommun, Kronobergs län. Arkeologisk rapport 2015:2*. Kalmar läns museum
- Hansson, M. 1997. *Om biskopens stad och medeltidens landsbygd. Gårdar, åkrar och biskopens stad. 3000 år i Kronobergs län*. Växjö
- Hansson, M. 2012. *Fjärrkyla i Växjö 2011. Arkeologisk förundersökning i samband med grävningarna för fjärrkyla och VA. RAÄ 170 Växjö stad*. Rapport 2012:10. Smålands museum
- Larsson, L-O. 1991. *Växjö genom 1000 år*. Stockholm
- Schulze, H. 2005. *Kv Lejonet 1977–78*. Riksantikvarieämbetet rapport-sammanställning Dnr: 321-1154-2005
- Åhman, E. 1997. *Kvarteret Lejonet 4. RAÄ 170. Arkeologisk undersökning. Växjö stad, Kronoberg län*. Rapport 1997:1. Smålands museum
- Åhman, E, 1983. *Växjö. Rapport Medeltidsstaden 46*. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer
- Åstrand, J. 2016. *Fjärrvärme i Linnégatan. Förundersökning i form av schaktningsövervakning 2015. Domkyrkan 1, Växjö 10:14*. Arkeologisk rapport 2016:17. Kalmar läns museum

Åstrand, J. 2017. *Sandgärdsgatan. Arkeologisk förundersökning 2016. Växjö 10:14, Växjö socken och kommun, fornlämning 170. Arkeologisk rapport 2017:14. Kalmar läns museum*

Åstrand, J. 2020. *Domprostens fiskdamm och lektorskans källare. Arkeologisk undersökning i Kronobergsgatan och Norra Järnvägsgatan 2017/2018. Växjö fornlämning L1953:1681/RAÄ 170, Kronobergs län, Småland. Arkeologisk rapport 2020:05. Kalmar läns museum*

Övriga källor

Lantmäteristyrelsens arkiv. *Karta Växjö 1658*

Länsstyrelsen i Kronobergs län: *Dnr: 431–2836–2022*

Smålands museums Topografiska arkiv. Dnr: *6056/77. Schaktplaner*

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-2836-2022
Kalmar läns museums dnr:	33 154 2022
Projektnummer KLM:	A2248
Uppdragsgivare:	Länsförsäkringar Kronoberg
Landskap:	Småland
Kommun:	Växjö
Socken:	Växjö
Fastighet:	Kv Lejonet 5
Fornlämningsnr:	L1953:1681
X koordinat:	6303832,6
Y koordinat:	488459,9
Latitud:	56,8780945°N
Longitud:	14,8106626°E
M ö h:	165 m ö h
Fältarbetstid:	16-11-2022
Antal arbetsdagar:	1
Personal:	Johan Åstrand
Foto, Du-nummer:	Du 429 1-11
Tidsålder:	Medeltid–Tidigmodern tid
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Fotolista digitala bilder.....22

Bilaga 1. Fotolista digitala bilder

Fotolista digitala bilder

Landskap: Småland
Socken: Växjö, Kronoberg
Fastighet: Kv Lejonet 5

Schaktningsövervakning 2023

DU 429

Nr	Motiv	Från	Datum
1	Undersökningsområde före undersökning	S	2022-11-16
2	Undersökningsområde med maskin	S	2022-11-16
3	Schaktbotten	NV	2022-11-16
4	Schaktet klart	V	2022-11-16
5	Schaktet på djup av 0,5 m	V	2022-11-16
6	Schaktning mot botten	V	2022-11-16
7	Schaktning sista ytan		2022-11-16
8	Schaktningen mot botten	NÖ	2022-11-16
9	Schaktningen påbörjad	V	2022-11-16
10	Sentida nedgrävn i NV-delen	Ö	2022-11-16
11	Västra-delen	Ö	2022-11-16

Du429_1.JPG

Du429_2.JPG

Du429_3.JPG

Du429_4.JPG

Du429_5.JPG

Du429_6.JPG

Du429_7.JPG

Du429_8.JPG

Du429_9.JPG

Du429_10.JPG

Du429_11.JPG

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

